

Spis treści

Wstęp. Czym zajmuje się psychologia penitencjarna?
(Mieczysław Ciosek, Beata Pastwa-Wojciechowska) 13

Rozdział 1.	Kara, kary kryminalne i kara pozbawienia wolności	21
	Wprowadzenie (Marta J. Boińska)	21
1.1.	Wokół pojęcia kary (Janina Nowak)	23
1.2.	Przestępstwo i kara kryminalna (Marta J. Boińska)	32
1.3.	Polski Kodeks karny z 1997 roku (Marta J. Boińska)	36
1.4.	Teorie kary kryminalnej (Marta J. Boińska)	39
1.4.1.	Teorie bezwzględne	39
1.4.2.	Teorie względne	42
1.4.3.	Teorie mieszane	45
1.5.	Poszukiwanie nowych rozwiązań: sprawiedliwość naprawcza (Marta J. Boińska)	47
1.6.	Kara pozbawienia wolności i jej funkcje (Mieczysław Ciosek)	50
1.7.	Czas trwania kary pozbawienia wolności a jej skuteczność (Kamila Żukowska)	56
	Wprowadzenie	56
1.7.1.	Czas ludzi uwięzionych i jego skuteczność resocjalizacyjna	59
1.8.	Poczucie winy, wstyd i poczucie krzywdy u skazanych (Marta J. Boińska)	67
1.8.1.	Poczucie winy i wstyd	68
1.8.2.	Poczucie winy i wstyd a geneza przestępczości	71
1.8.3.	Poczucie winy a zaburzenia psychiczne	74
1.8.4.	Poczucie krzywdy u więźniów	75
1.8.5.	Oddziaływania penitencjarne i poczucie winy	77
	Podsumowanie (Marta J. Boińska)	80
	Pytania sprawdzające	82
	Słowa kluczowe	82
	Literatura zalecana	82

Rozdział 2.	Powstanie i rozwój instytucji więziennej (<i>Joanna Gruźlewska</i>)	83
	Wprowadzenie	83
2.1.	Więzienia przeszłości	84
2.2.	Systemy penitencjarne	85
2.2.1.	System celkowy	86
2.2.2.	System progresywny	92
2.2.3.	System regresywny	93
2.2.4.	System reformatoriów amerykańskich	94
2.2.5.	System rodzinny (szwajcarski)	96
2.2.6.	System republik	97
2.3.	Ewolucja charakteru kary pozbawienia wolności od dolegliwości do naprawy	99
2.4.	Typologia polskich instytucji penitencjarnych	103
	Podsumowanie	109
	Pytania sprawdzające	109
	Słowa kluczowe	110
	Literatura zalecana	110
Rozdział 3.	Teoretyczne podstawy procesu resocjalizacji (<i>Anetta Jaworska</i>)	111
	Wprowadzenie	111
3.1.	Proces socjalizacji	111
3.1.1.	Mechanizmy socjalizacji	113
3.1.2.	Socjalizacja w rodzinie – socjalizacja emocjonalna	115
3.1.3.	Socjalizacja kulturowa	117
3.1.4.	Defekty procesu socjalizacji	118
3.2.	Podstawy procesu resocjalizacji w teoriach psychologicznych	120
3.2.1.	Teorie psychodynamiczne jako teoretyczna podstawa resocjalizacji	121
3.2.2.	Teorie behawioralne jako teoretyczna podstawa resocjalizacji	124
3.2.3.	Teorie kognitywne jako teoretyczna podstawa resocjalizacji	129
3.2.4.	Teorie humanistyczno-fenomenologiczne jako teoretyczna podstawa resocjalizacji	132
3.2.5.	Teorie egzystencjalne jako teoretyczna podstawa resocjalizacji	136
	Podsumowanie	142
	Pytania sprawdzające	142
	Słowa kluczowe	143
	Literatura zalecana	143
Rozdział 4.	Instytucje izolacyjne dla nieletnich	144
	Wprowadzenie (<i>Robert Opora</i>)	144

- 4.1. Rozwój psychofizyczny młodzieży a naruszanie norm społecznych
(*Robert Opora*) 145
- 4.2. Filozoficzne koncepcje postępowania z nieletnimi
(*Robert Opora*) 147
- 4.3. Typologia polskich zakładów poprawczych (*Robert Opora*) 149
- 4.4. Rozwój instytucji poprawczych dla nieletnich w Europie
(*Robert Opora*) 152
- 4.5. Powstanie zakładów poprawczych na ziemiach Polski
(*Robert Opora*) 155
- 4.6. Umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym
(*Robert Opora*) 156
- 4.7. Specyfika działalności zakładów poprawczych (*Robert Opora*) 158
- 4.8. Instytucjonalna resocjalizacja nieletnich a kuratela sądowa
(*Robert Opora*) 161
- 4.9. Chrześcijańskie ośrodki resocjalizacji dla młodzieży
(*Przemysław Piwowarczyk*) 162
- Podsumowanie (*Robert Opora*) 171
- Pytania sprawdzające 172
- Słowa kluczowe 172
- Literatura zalecana 172

Rozdział 5. **Zakłady penitencjarne dla kobiet** (*Monika Marczak, Katarzyna Mirosław-Nawrocka*) 173

Wprowadzenie 173

- 5.1. Geneza instytucji więziennej dla kobiet 177
- 5.2. Specyfika sytuacji izolacji więziennej kobiet i ich resocjalizacji 183
- 5.3. „Macierzyństwo więzienne” 192
- Podsumowanie 197
- Pytania sprawdzające 199
- Słowa kluczowe 199
- Literatura zalecana 199

Rozdział 6. **Zróźnicowanie społeczności więźniów jako złożony problem penitencjarny** 200

Wprowadzenie (*Paweł Kozłowski*) 200

- 6.1. Więźniowie niepełnosprawni psychicznie i psychopaci
(*Paweł Kozłowski*) 201
 - 6.1.1. Więźniowie psychopaci 205
 - 6.1.2. Więźniowie upośledzeni umysłowo 208
 - 6.1.3. Więźniowie z tendencjami depresyjno-lękowymi 209
- 6.2. Więźniowie uzależnieni od środków psychoaktywnych
(*Ewa Szcześniak*) 211

- 6.3. Więźniowie – sprawcy zabójstw
(*Katarzyna Nosek-Komorowska*) 218
- 6.4. Więźniowie – sprawcy przestępstw seksualnych
(*Katarzyna Nosek-Komorowska*) 224
- 6.5. Resocjalizacja osadzonych w wieku senioralnym
(*Anetta Jaworska*) 232
- 6.5.1. Charakterystyka i zaburzenia funkcjonowania psychofizycznego
więźniów w wieku senioralnym 233
- 6.5.2. Śmierć i umieranie w zakładach karnych 236
- 6.5.3. Zadania psychologii wobec seniorów w zakładach karnych 237
- 6.5.4. Problemy polityki penitencjarnej wobec skazanych w wieku
senioralnym 239
- 6.5.5. Postępowanie z więźniami seniorami w krajach zachodnich 239
- Podsumowanie 241
- Pytania sprawdzające 241
- Słowa kluczowe 242
- Literatura zalecana 242

Rozdział 7. **Formy oddziaływań penitencjarnych** 243

- Wprowadzenie (*Paweł Atroszko*) 243
- 7.1. Praca jako podstawowa forma oddziaływania penitencjarnego
(*Paweł Atroszko*) 244
- 7.1.1. Historyczny rys pracy więźniów 244
- 7.1.2. Praca jako metoda resocjalizacji 247
- 7.1.3. Skuteczność pracy jako środka oddziaływania penitencjarnego
– badania 251
- 7.1.4. Ekonomiczny wymiar pracy więźniów 252
- 7.2. Resocjalizacja przez naukę (*Justyna Siemionow*) 254
- 7.2.1. Proces edukacji w instytucjach zamkniętych
dla nieletnich 255
- 7.2.2. Szkolnictwo w instytucjach zamkniętych dla dorosłych 259
- 7.2.3. Zasady nauczania osób niedostosowanych społecznie 262
- 7.3. Resocjalizacyjna moc aktywności sportowej więźniów
(*Franiszek Makurat*) 265
- 7.3.1. Dobroczynne skutki aktywności sportowej 266
- 7.3.2. Funkcje i skutki aktywności sportowej więźniów 267
- 7.4. Resocjalizacja przez twórczość (*Anetta Jaworska*) 274
- 7.4.1. Twórczość w wybranych koncepcjach psychologicznych 277
- 7.4.2. Wychowanie przez sztukę 279
- 7.4.3. Psychologiczne korzyści resocjalizacji przez twórczość 281
- 7.4.4. Negatywne aspekty resocjalizacji przez twórczość 284
- 7.4.5. Rodzaje aktywności twórczej w zakładach karnych 284

- 7.5. Specjalne programy resocjalizacji instytucjonalnej
(*Joanna Jezierska*) 286
- 7.5.1. Specyfika specjalnych programów resocjalizacji instytucjonalnej 287
- 7.5.2. Program z zakresu profilaktyki i agresji: trening zastępowania
agresji 290
- 7.5.3. Program z zakresu profilaktyki przemocy w rodzinie: przykładowy
program realizowany w Zakładzie Karnym Czarnem 292
- Podsumowanie 295
- Pytania sprawdzające 295
- Słowa kluczowe 296
- Literatura zalecana 297

- Rozdział 8. **Wolontariat hospicyjny więźniów.**
W kierunku inkluzji społecznej (*Robert Witkowski*) 298
- Wprowadzenie 298
 - 8.1. Resocjalizacja penitencjarna. Pytania o sens 299
 - 8.2. Pomaganie drugiemu człowiekowi – pomysł na oddziaływanie
penitencjarne 302
 - 8.3. Pojęcie i istota wolontariatu 303
 - 8.4. Wolontariat osób pozbawionych wolności 306
 - 8.5. Geneza i rozwój wolontariatu hospicyjnego w Polsce 308
 - 8.6. Wolontariat hospicyjny osób pozbawionych wolności 311
 - 8.7. Cele wolontariatu hospicyjnego więźniów i jego psychospołeczne
konsekwencje 317
 - 8.8. Współpraca Służby Więziennej z hospicjami i ośrodkami
opieki paliatywnej 322
 - Podsumowanie 324
 - Pytania sprawdzające 326
 - Słowa kluczowe 326
 - Literatura zalecana 327

- Rozdział 9. **Duszpasterstwo więzienne** (*Andrzej Wdowiszewski*) 327
- Wprowadzenie 327
 - 9.1. Duszpasterstwo więzienne z perspektywy historycznej 330
 - 9.2. Duszpasterstwo więzienne w kontekście międzynarodowym 335
 - 9.3. Funkcje i cele duszpasterstwa więziennego 340
 - 9.4. Znaczenie religii i religijności w aspekcie resocjalizacji 343
 - 9.5. Charakterystyka duszpasterzy więziennych w Polsce 347
 - Podsumowanie 349
 - Pytania sprawdzające 350
 - Słowa kluczowe 351
 - Literatura zalecana 351

Rozdział 10. **Formy kontaktów osób skazanych ze społeczeństwem**
(*Robert Parol*) 351

Wprowadzenie 351

- 10.1. Człowiek w społeczeństwie – kontekst pedagogiczny 353
 - 10.1.1. Rodzina 353
 - 10.1.2. Środowisko lokalne 357
 - 10.1.3. Organizacje i stowarzyszenia społeczne 360
- 10.2. Formy kontaktów skazanych ze społeczeństwem 362
 - 10.2.1. Korespondencja oraz rozmowy telefoniczne skazanych 365
 - 10.2.2. Widzenia skazanych 368
 - 10.2.3. Przepustki skazanych 371
 - 10.2.4. Praca skazanych podczas odbywania kary pozbawienia wolności 380
- Podsumowanie 384
- Pytania sprawdzające 384
- Słowa kluczowe 384
- Literatura zalecana 385

Rozdział 11. **Fenomen podkultury więziennej**

(*Sławomir Przybyliński, Joanna Gruźlewska*) 386

- 11.1. Początki podkultury więziennej (*Sławomir Przybyliński*) 386
 - 11.1.1. Historyczne wprowadzenie 386
 - 11.1.2. Geneza popkultury więziennej 388
- 11.2. Więzienne grupy podkulturowe – istota i charakterystyka (*Sławomir Przybyliński*) 386
 - 11.2.1. Rodzaje więziennych grup podkulturowych 392
 - 11.2.2. Nieformalny kodeks postępowania więźniów „grypsujących” 398
- 11.3. Osobliwy obraz podkultury (*Sławomir Przybyliński*) 403
 - 11.3.1. Samouszkodzenia w środowisku podkulturowym 403
 - 11.3.2. „Dziara” jako istotny element życia skazanych 407
- 11.4. Przestępczość wewnątrzwięzienna (*Joanna Gruźlewska*) 413
 - Podsumowanie (*Joanna Gruźlewska*) 426
 - Pytania sprawdzające 426
 - Słowa kluczowe 426
 - Literatura zalecana 427

Rozdział 12. **Isolacja więzienna jako złożona sytuacja trudna**
(*Jacek M. Piotrowski, Mieczysław Ciosek*) 428

Wprowadzenie 428

- 12.1. Środowisko, sytuacja i sytuacja izolacji 429
- 12.2. Stres, sytuacje trudne i potrzeby 431
- 12.3. Stresogenne czynniki środowiska więziennego 441

- 12.4. Konsekwencje stresu więziennego 445
- 12.5. Możliwe sposoby radzenia sobie więźniów ze stresem 450
- Podsumowanie 459
- Pytania sprawdzające 459
- Słowa kluczowe 460
- Literatura zalecana 460

Rozdział 13. **Służba więzienna: organizacje, struktura, funkcje**

(Andrzej Piotrowski) 461

Wprowadzenie 461

- 13.1. Podstawy prawne funkcjonowania Służby Więziennej 463
- 13.2. Organizacja Służby Więziennej 466
- 13.3. Struktura zatrudnienia funkcjonariuszy Służby Więziennej 470
- 13.4. Funkcje administracji penitencjarnej 471
- 13.5. Personel penitencjarny 474
- 13.6. Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej 476
- Podsumowanie 480
- Pytania sprawdzające 480
- Słowa kluczowe 480
- Literatura zalecana 480

Rozdział 14. **Zmierzch kary pozbawienia wolności? Sens współczesnej kary uwieszenia** (Henryk Machel, Elżbieta Chęcińska) 481

Wprowadzenie 481

- 14.1. Czy z kary pozbawienia wolności można usunąć dolegliwość? 483
- 14.2. Prawna obudowa kary pozbawienia wolności 487
- 14.3. Władza personelu penitencjarnego nad więźniami 489
- 14.4. Kara pozbawienia wolności a powrotność 490
- 14.5. Odkrycie Roberta Martisona 495
- 14.6. Czy zakłady karne mogą realizować w pełni cel kary pozbawienia wolności? 497
- 14.7. Kara pozbawienia wolności jako instrument utrwalony 501
- Podsumowanie 504
- Pytania sprawdzające 505
- Słowa kluczowe 506
- Literatura zalecana 507

Rozdział 15. **W kierunku nieizolacyjnych kar kryminalnych. Kary alternatywne i system dozoru elektronicznego** (Łukasz Wirkus) 507

Wprowadzenie 507

- 15.1. Nowy kierunek w polityce karnej 509

15.2.	Grzywna	512
15.3.	Kara ograniczenia wolności i prace społecznie użyteczne	513
15.4.	System Dozoru Elektronicznego	517
	Podsumowanie	520
	Pytania sprawdzające	521
	Słowa kluczowe	521
	Literatura zalecana	521

Rozdział 16.	Pomoc postpenitencjarna a readaptacja społeczna osób opuszczających jednostki penitencjarne (<i>Robert Poklek</i>)	522
	Wprowadzenie	522
16.1.	Geneza idei pomocy dla więźniów	527
16.2.	Sytuacja psychospołeczna więźniów w trakcie odbywania kary i po zwolnieniu z zakładu karnego	533
16.3.	Prawne uregulowania pomocy postpenitencjarnej	538
16.4.	Formy i rodzaje pomocy postpenitencjarnej świadczonej osadzonym i ich rodzinom	542
16.5.	Instytucjonalny system pomocy postpenitencjarnej	543
16.5.1.	Zakład karny	544
16.5.2.	Kurator sądowy	546
16.5.3.	Pomoc społeczna	547
16.5.4.	Organizacje pozarządowe i samorządowe	549
16.6.	Etapy pomocy postpenitencjarnej i przygotowanie do społecznej readaptacji	551
	Podsumowanie	554
	Pytania sprawdzające	555
	Słowa kluczowe	555
	Literatura zalecana	556

Bibliografia	557
---------------------	-----

O Autorach	594
-------------------	-----